

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ УСТАНОВЧОГО ПРОЦЕСУ

Дмитро Вікторович СЛИНЬКО,

*доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри теорії та історії держави і права
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ
orcid.org/0000-0001-7960-615X*

У вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі проблематика установчого юридичного процесу посіла значне місце. Зокрема, теоретико-правові засади юридичного процесу розроблялися у працях В. М. Баландіна, В. М. Горшенєва, О. Г. Лук'янової, П. О. Недбайла, с. М. Олейнікова, А. О. Павлушиної, О. В. Петришина, І. М. Погрібного та ін.

Як зазначають В. С. Журавський, В. О. Серьогін і О. Н. Ярмиш, установча форма діяльності спрямована на структурні перетворення у державному апараті і суспільному організмі [1, с. 67]. Ця діяльність пов'язана зі створенням, реорганізацією, ліквідацією органів публічної влади чи їх структурних підрозділів, а також визначенням чи зміною їх персонального складу (обранням, призначенням та усуненням з посад певних посадових осіб). Іноді її ще називають установчо-номінаційною.

Установчою діяльністю в публічно-правовій сфері покликані займатися спеціальні суб'єкти: органи та посадові особи державної влади й місцевого самоврядування, міжнародні організації. Як правило, у рамках держав і державоподібних утворень питання про суб'єктів установчого процесу звужується до органів і посадових осіб. Одні вчені обмежують зміст управлінської діяльності лише формуванням органів держави [2, с. 21], а інші включають до її змісту крім формування державних органів також призначення посадових осіб та створення юридичних осіб [3, с. 67]. Відповідно, зазначена установча діяльність здійснюється за допомогою правотворчих та правозастосовчих заходів [4, с. 134]. Проте питання про населення як носія народного суверенітету, у т. ч. й щодо формування органів публічної влади, і, отже, про розгляд його в якості суб'єкта установчого процесу, в юридичній літературі залишається відкритим.

Так, за думкою В. М. Горшенєва та його прихильників, установчий процес визначається як діяльність уповноважених органів держави, посадових осіб і громадських організацій, щодо реалізації норм матеріального права, що встановлюють їхні права щодо формування, ліквідації чи перебудови органів держави, призначення або звільнення посадових осіб та інших суб'єктів управління [3, с. 64-65]. Проявляється подібного роду діяльність, головним чином, у здійсненні дій з підготовки умов, організації, проведення виборів чи призначення керуючих суб'єктів і затвердження відповідних установчих результатів.

Підставами виникнення цього виду юридичного процесу є відповідні юридичні факти чи юридичний стан (закінчення строку повноважень

органів держави чи строку призначення посадових осіб). А в якості кінцевого юридичного наслідку у даному випадку виступає поява нового або реорганізованого органу держави, призначення посадової особи чи іншого управлінського суб'єкта. Наслідок може бути виражений і у ліквідації конкретного суб'єкта права.

Установчий юридичний процес являє собою складне матеріально-процесуальне утворення, що базується на взаємодії матеріальних і процесуальних правових норм і відповідних їм правовідносин, які є результатом правового регулювання і складаються у певній послідовності, спрямовані на формування, ліквідацію, чи реорганізацію органів, установ, посадових осіб та інших суб'єктів права, і виступають у якості особливого нормативного порядку здійснення владної управлінської діяльності з приводу реалізації відповідних правових норм.

Оскільки установчий процес за змістом і результатами є юридичною діяльністю, він є неможливим без усебічного спеціального правового регулювання з урахуванням усіх можливих деталей [5, с. 30]. Однією з таких деталей виступають принципи установчого процесу, оскільки вони: 1) визначають його різновид і зміст; 2) дозволяють визнати єдність процесу; 3) під час реалізації виступають показником правового стану; 4) визначають рівень правової досконалості процесуальної форми.

До основних принципів установчого процесу, на наш погляд, слід віднести принципи, які відображають функціональну спрямованість даного різновиду юридичного процесу. До цих принципів належать наступні.

Принцип поступовості та послідовності означає, що установча діяльність починається у визначений термін, проходить всі встановлені законом стадії і обов'язково закінчується прийняттям відповідного акту. Послідовність установчої діяльності означає заздалегідь задану законом послідовність зміни стадій процесу. Наприклад, поступальний рух виборчого процесу є однією з його характеристик [6, с. 47-49]. Виборчі дії здійснюються послідовно. Відтак, висування кандидатів є неможливим до призначення виборів, а здійснення передвиборчої агітації неможливо проводити до реєстрації кандидата [7].

Принцип засвідчуваності означає фіксування здійснення процесуальних дій у певний спосіб, переважно документально. Наприклад, призначення на посаду, як прояв установчої діяльності, документується у результаті діловодства, тобто за допомогою збору, обробки, зберігання та передачі документів, фото-, відео- та інших матеріалів. Будь-які оцінки або рішення, що відбулися в ході призначення на посаду, відображаються в процесуальних документах або вносяться у вже наявні процесуальні документи у вигляді додаткових записів. Тим самим забезпечується зберігання, передача і використання соціально значущої інформації.

Принцип територіальності означає, що установча діяльність уповноважених суб'єктів здійснюється на певній території, згідно з територіальною підвідомчістю. У виборчому процесі, наприклад, даний принцип передбачає поділ виборців на округи, неприпустимість обрання виборних осіб від будь-яких інших одиниць, крім територіальних виборчих округів. Ст. 125 Конституції України також визначає принцип

територіальності однією із засад організації системи судів загальної юрисдикції в Україні [8].

На нашу думку, виокремлення таких принципів установчого процесу дозволяє визначити їх відносну самостійність, автономність та окреслити сферу застосування. Крім того, це дає змогу визначити характер та основні закономірності такого різновиду юридичного процесу як установчий. Виступаючи в якості базових, основоположних цінностей та орієнтирів, принципи установчого процесу відображають його сутність та тенденції розвитку.

Список використаних джерел:

1. Журавський В. С., Серьогін В. О., Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: підручник. Київ: Ін Юре, 2004. 672 с.
2. Беляев И. Д. Лекции по истории русского законодательства. Москва: Типо-литогр. С. А. Петровского и Н. П. Панина, 1879. 736 с.
3. Теория юридического процесса / В. М. Горшенев, В. Г. Крупин, Ю. И. Мельников и др.; под общ. ред. В. М. Горшенева. Харьков: Вища школа, 1985. 192 с.
4. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права: монографія. Харків: Бурун Книга, 2010. 336 с.
5. Слинько Д. В. Особливості установчого процесу в діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2018. № 71(4). С. 29-35.
6. Минникес И. В. Принцип полноты в избирательном процессе. *Академический юридический журнал*. Иркутск, 2001. № 3. С. 47-49.
7. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.
8. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.